

AVERSS UN REVERSS

LATVIJAS BANKAS BIĻETENS • 2004. GADS NR. 1

INTERVIJA

BEZ PIEPRASĪJUMA NAV ATTĪSTĪBAS

Augsts iekšējais pieprasījums ir raksturīgs straujas ekonomiskās attīstības laikā. Tas liecina par tautsaimniecības augšupeju un ir pozitīva parādība, tomēr ar augošu pieprasījumu saistīti arī riski. Augsts iekšējais pieprasījums, tam ilglaicīgi, strauji un nekontrolēti augot, nelabvēlīgākajā gadījumā var novest pie banku krīzes, inflācijas kāpuma un liela tekošā konta deficīta. Centrālās bankas uzdevums ir laikus brīdināt par

riskiem un izvēlēties to novēršanas līdzekļus, lai situācija tautsaimniecībā saglabātos stabila. Par faktoriem, kas nosaka augstu iekšējo pieprasījumu Latvijā, stāsta Latvijas Bankas Monetārās politikas pārvaldes Monetārās izpētes un prognozēšanas daļas vadītājs un Latvijas Bankas prezidenta padomnieks monetārās politikas jautājumos **Mārtiņš Bitāns**.

Kāpēc iekšējam pieprasījumam ir liela nozīme tautsaimniecības attīstībā?

Iekšējais pieprasījums līdzās ārējam pieprasījumam ir viens no galvenajiem faktoriem, kas virza tautsaimniecību. Iekšzemes pieprasījuma attīstību mēra ar vairāku rādītāju palīdzību, piemēram, par strauju iekšzemes pieprasījuma attīstību parasti liecina straujš mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums un augsts izsniegto kredītu apjoma pieauguma temps.

Bez tam tautsaimniecības izaugsmei ir svarīgi, lai attīstība būtu sabalansēta un kāds atsevišķs tautsaimniecības sektors neattīstītos ievērojami ātrāk par pārējiem. Ja visi sektori attīstās sabalansēti un līdz ar pieprasījumu aug arī iekšzemes piedāvājums, bažām nav pamata. Risks rodas, ja vienas vai vairāku nozaru attīstības dēļ iekšzemes pieprasījums kāpj tik strauji, ka piedāvājums pārējos sektoros netiek līdz šim pieaugumam.

ŠAJĀ NUMURĀ

JĀRĒKINĀS AR AUGSTĀKĀM CENĀM 6 DAINA PAULA

2004. gadā inflācijas līmenis Latvijā pārsniegs iepriekšējo piecu gadu vidējos rādītājus. Inflācijas pieaugumu galvenokārt noteiks administratīvi regulējamo cenu un netiešo nodokļu pieaugums.

LATVIJA EKSPORTĒJA VAIRĀK 9 JŪSMA RUGĀJA

“Ejošākās” eksporta preces 2003. gadā bija koksne un tās izstrādājumi, tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi un metāli un to izstrādājumi. Šīs preču grupas veidoja 60% no eksporta kopapjoma.

APSTRĀDES RŪPNIECĪBA KLŪST ARVIEN SPĒCĪGĀKA 13 SVETLANA RUSAKOVA

Pēdējos gados attīstījās gandrīz visas apstrādes rūpniecības apakšnozares, tomēr īpaši strauji auga elektronikas un elektrotehnikas ražošana, kas ietver augsto tehnoloģiju produkciju, un mašīnbūve.

LATVIJAS BANKAS PADOMĒ UN VALDĒ 16

Kādi faktori izraisa iekšējā pieprasījuma pieaugumu?

Galvenie faktori, kas vistiešāk ietekmē iekšējo pieprasījumu, ir darba algu pieaugums, valdības īstenotā budžeta politika, palielinot vai samazinot izdevumus, un centrālās bankas monetārā politika.

Algām augot, cilvēku labklājības līmenis uzlabojas. Tas ir pozitīvi. No centrālās bankas viedokļa bažas rodas, ja algas pieaug straujāk nekā produktivitāte. Kāpēc? Pieaugot produktivitātei, cilvēks spēj sarāžot vairāk, tāpēc ir pamatota lielāka samaksa par darbu, jo algas pieaugumu kompensē sarāžotā produkcija. Ražošanas izmaksas faktiski nemainās. Darba algai pieaugot straujāk nekā produktivitātei, ražotājam palielinās ražošanas izmaksas. Pieaug arī gatavās produkcijas cenas. Līdz ar to var samazināties konkurētspēja ārējos tirgos – pazeminās eksporta pieaugums un kāpj imports, palielinot tekošā konta deficītu.

Tādējādi produktivitāte ir galvenais atskaites punkts, pēc kura var mērīt darba samaksas pieauguma atbilstību. Attīstītājās valstīs, piemēram, Vācijā, ir spēcīgas arodbiedrības, kas ietekmē algas visās nozarēs. Līdz ar to bieži var rasties situācijas, kad algu pieaugums atsevišķās nozarēs ir ievērojami straujāks par produktivitātes pieaugumu. Ja, piemēram, mašīnbūves nozarē, pieaugot produktivitātei, ceļas arī šajā nozarē strādājošo algas, iespējams, ka arodbiedrības pieprasīs un panāks algu pieaugumu arī pārējās nozarēs, kurās produktivitātes pieaugums ir bijis mazs vai pat tā vispār nav bijis. No katra atsevišķa darbinieka redzesviedokļa, protams, izdevīgs ir pēc iespējas lielāks darba algas pieaugums. Tomēr, kā rāda attīstīto valstu pieredze, neadekvāts algas pieaugums rada lielas makroekonomiskās attīstības problēmas, kas nelabvēlīgi ietekmē arī katru atsevišķu strādājošo, un šī nelabvēlīgā ietekme bieži vien ir lielāka par istermiņa pozitīvo efektu, ko dod sākotnējais algas pieaugums. Kā spilgtāko piemēru atkal var minēt Vāciju, kur līdz šim darba algas bieži pieauga nevis adekvāti produktivitātei, bet gan, pateicoties arodbiedrību spiedienam, tādējādi mazinot darbaspēka elastību. Pārāk straujš darba samaksas pieaugums ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc Vācijas tautsaimniecība jau vairāku gadu garumā cieš zemu izaugsmes tempu un augsta bezdarba dēļ.

Šajā ziņā Latvijā ir salīdzinoši labvēlīgāka situācija, jo algas pārsvarā tiek noteiktas atsevišķu uzņēmumu vai nozaru līmenī. Kā rāda līdzšinējā pieredze, Latvijas uzņēmumos darba algas tika paaugstinātas atbilstoši

darbības rādītājiem, kas tieši bija atkarīgi no produktivitātes pārmaiņām. Tomēr pēdējo divu gadu laikā redzams, ka valsts sektorā strādājošajiem algas pieaug straujāk nekā produktivitāte. Vienreizējs darba algas kāpums neko neietekmē, bet, tam notiekot ilgākā laika periodā, šāda situācija var sākt nelabvēlīgi ietekmēt tautsaimniecības attīstību. Turklāt pastāv iespēja, ka, strauji augot darba algai valsts sektorā, arī privātais sektors, lai nezaudētu darbiniekus, būs spiests rīkoties līdzīgi un paaugstināt darba algas virs produktivitātes pieauguma tempiem. Tādēļ no valsts makroekonomiskās attīstības viedokļa neadekvāti augsts darba samaksas pieaugums ilgākā laika posmā nav vēlams.

Kā fiskālā politika ietekmē iekšējo pieprasījumu?

Valdība var ietekmēt kopējo iekšzemes pieprasījumu, gan manipulējot ar budžeta ieņēmumu, gan izdevumu daļu. Pieaugot valsts budžeta izdevumiem, tiek paaugstinātas algas valsts sektorā strādājošajiem, veiktas valsts investīcijas utt. Visi šie pasākumi paaugstina iekšējā pieprasījuma līmeni. Pieprasījumu var ietekmēt arī ar nodokļu politikas palīdzību. Samazinot nodokļu likmes un līdz ar to valsts budžeta ieņēmumus, vairāk līdzekļu paliek iedzīvotāju un uzņēmumu rīcībā, kurus tie var tērēt preču un pakalpojumu iegādei. Abos gadījumos valdība stimulē iekšzemes pieprasījumu, bet līdz ar to aug arī budžeta deficīts.

Monetārās politikas īstenošana nav vienkāršs un mehānisks process. Tajā ir nepieciešami gan precīzi ekonomiskie aprēķini, gan laba intuīcija un situācijas izjūta.

Viens no galvenajiem fiskālās politikas principiem noteic, ka laikā, kad tautsaimniecība attīstās strauji, valdībai jāierobežo savi izdevumi, cenšoties panākt pēc iespējas mazāku budžeta deficītu, lai tad, kad tautsaimniecības pieauguma tempi samazināsies, varētu atļauties lielākus izdevumus un mazinātu negatīvo ietekmi, ko izraisa attīstības tempu kritums. Šobrīd Latvija atrodas straujā izaugsmes periodā, tāpēc pareizais lēmums no makroekonomikas viedokļa ir censties panākt pēc iespējas mazāku fiskālo deficītu un sasniegt fiskālo pārpalikumu. Politiski tas ir ļoti sarežģīti, jo valdībai vienmēr būs prioritātes un dažādi izdevumi. Tāpēc Latvijas Banka no savas puses vienmēr ir sniegusi atbalstu valdībai stingras fiskālās politikas izstrādē un ir aktīvi uzsvērusi nepieciešamību ievērot makroekonomiskās stabilitātes principus. Mēs noteikti turpināsim to darīt arī turpmāk

Kas notiek, ja netiek panākts sabalansēts budžets apstākļos, kad tautsaimniecība strauji attīstās?

Tautsaimniecības attīstībā ir kāpumi un kritumi. Kad attīstības temps samazinās, automātiski palielinās bezdarbs, samazinās nodokļu ieņēmumi un paaugstinās budžeta deficīts, valdībai pat nepalielinot izdevumus. Mazāka ekonomiskā izaugsme rada lielāku budžeta deficītu. Ja valdība labas izaugsmes gados ir pieļāvusi lielu budžeta deficītu, izaugsmes krituma laikā deficīts pieaug vēl straujāk. Šobrīd Vācijā ir sarežģīta ekonomiskā situācija, un atbilstoša fiskālā politika būtu palielināt izdevumus un budžeta deficītu. Tomēr tas nav iespējams, jo deficīts jau tāpat ir liels un, to vēl vairāk palielinot, tiks pārkāpti Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumi, kā arī neadekvāti strauji pieaugs valsts parāds. Naudas Vācijas valdībai pašlaik trūkst tāpēc, ka tā neīstenoja pietiekamus pasākumus fiskālās situācijas uzlabošanai periodā, kad bija laba ekonomiskā izaugsme. No makroekonomiskā viedokļa nav pareizi, ka laikā, kad tautsaimniecība neattīstās, valdībai vēl jāsamazina izdevumi un jādomā par nodokļu

palielināšanu, lai panāktu daudz maz apmierinošu fiskālo budžeta bilanci. Tas ir “sods” valdībai par līdz galam nepārdomātu fiskālās politikas īstenošanu labas izaugsmes periodā. Negribētos, lai arī Latvijas valdība nākotnē būtu spiesta maksāt šādu bargu “sodanādu”, tāpēc ir tik svarīgi šobrīd veidot sabalansētu budžetu.

Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā (ES) Latvijai būs saistoši Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumi, tāpēc, lai tos ievērotu, Latvijas Banka pievērs uzmanību budžeta politikas principiem. Latvija ir valsts ar mazu un atvērtu tautsaimniecību. Pat, ja turpmākās prognozes ir pozitīvas un Latvijas tautsaimniecība attīstīsies labi, nevar paredzēt, kad iespējams ārējs ekonomisks satricinājums, kas var iedragāt izaugsmi un novest pie fiskālās situācijas pasliktināšanās. Kurš 1998. gada sākumā varēja paredzēt Krievijas finanšu krīzi, kas satricināja valsti 1998. gada augustā?

Kā iekšējo pieprasījumu ietekmē centrālās bankas?

Centrālās bankas iekšzemes pieprasījumu cenšas ietekmēt, regulējot kredītu apjomu, ko bankas izsniedz uzņēmumiem un privātpersonām. Centrālajai bankai ir vairākas iespējas iesaistīties ekonomiskajās norisēs. Viena no tām – bāzes likmju noteikšana, mēģinot ietekmēt kredītešanas apjomu. Redzot, ka kredītešana attīstās pārāk strauji un nelabvēlīgi ietekmē privāto patēriņu, reakcija varētu būt procentu likmju paaugstināšana. Sadārdzinoties cenai, par kuru bankas nepieciešamības gadījumā var iegūt līdzekļus no centrālās bankas, loģiski ar laiku ir gaidīt, ka bankas būs spiestas paaugstināt cenu arī par izsniegtajiem kredītiem, proti, celt kredītu likmes, tādējādi mazinot kredītu pieprasījumu. Šis ir galvenais instruments, ko pieprasījuma kontrolei izmanto pasaules attīstīto valstu centrālās bankas. Cits instruments ir minimālo rezervju līmenis, kuru var mainīt atkarībā no situācijas. Piemēram, lai mazinātu līdzekļu apjomu, ko bankas var izsniegt kredītos, centrālā banka var noteikt augstāku līmeni rezervēm, kuras bankām ir jāglabā centrālajā bankā. Tomēr praksē šo instrumentu izmanto reti.

Latvijas Banka uzmanīgi vēro straujo iekšzemes pieprasījuma kāpumu un nepieciešamības gadījumā ir gatava izmantot tās rīcībā esošos instrumentus pieprasījuma regulēšanai.

Kā iekšzemes pieprasījumu ietekmē ārējais pieprasījums?

Tautsaimniecības attīstību veicina gan iekšējais, gan ārējais pieprasījums. Tie ir cieši saistīti. Pateicoties ārējam pieprasījumam, Latvijas uzņēmumi eksportē un saņem naudu, ko tērē par importu, bet daļu naudas izdod iekšzemē, norēķinoties par pakalpojumiem, iepērkot iekšzemes izejvielas un maksājot par darbaspēku. Liels ārējais pieprasījums veicina iekšzemes pieprasījumu.

Ja ārējais pieprasījums būtu stiprs un eksporta apjoms liels, iekšējā pieprasījuma straujā attīstība neradītu riskus. Tomēr šobrīd Latvijas galvenajos ārējos tirgos pieprasījums attīstās lēni, neļaujot Latvijai pietiekami strauji palielināt eksporta apjomu. Eksports nepieaug tik strauji kā imports, radot ārējo nesabalansētību. Turklāt Latvijas eksporta apjoms lielā mērā aug, pateicoties eiro kursa nostiprināšanās tendencēm attiecībā pret latu, bet nevar paļauties, ka tikai valūtas kursa pārmaiņas nodrošinās stabilu eksporta apjomu ilgāku laiku. Drošāk būtu, ja ES valstu tautsaimniecība atkoptos un izaugsme būtu ilglaicīgāka. Turklāt stiprais eiro nesamazina importu, jo Latvijā nav ražošanas izejvielu, līdz ar to, lai kaut ko ražotu, nepieciešamās izejvielas ir jāimportē, neraugoties uz to cenu. Tādējādi, pat vājinoties lata kursam pret eiro, nenotiek būtiska tekošā konta uzlabošanās.

Kas notiek, ja iekšzemes pieprasījums turpina augt pārāk strauji?

Būtībā nav slikti, ja iekšzemes pieprasījums aug. Tas nozīmē, ka cilvēki labāk dzīvo un var atļauties vairāk tērēt. Tomēr citu valstu pieredze rāda, ka, pārāk strauji attīstoties pieprasījumam, tas apsteidz iekšējo piedāvājumu, tāpēc piedāvājums netiek līdz pieprasījumam. Lai apmierinātu augošo pieprasījumu, ražotāji sāk celt cenas. Tā sekas ir inflācijas pieaugums, no kā bieži vien visvairāk cieš cilvēki ar vidējiem un zemiem ienākumiem, t.i., sociāli neaizsargātākā

iedzīvotāju daļa. Otrkārt, straujā iekšzemes pieprasījuma attīstība var veicināt tekošā konta pasliktināšanos. Piedāvājums netiek līdz pieprasījumam, līdz ar to, lai apmierinātu straujo pieprasījumu, ražotāji nevis paaugstina cenas, bet importē no ārvalstīm trūkstošās preces, tāpēc pieaug tekošā konta deficīts. Tas Latvijā tāpat ir augsts, tāpēc tā papildu pieaugums strauja iekšzemes pieprasījuma dēļ nav vēlams.

Treškārt, rodas spekulatīvie cenu pieaugumi, kas nav saistīti ar tautsaimniecības attīstību, bet vienkārši atspoguļo cilvēku gaidas, ka līdzšinējā attīstība turpināsies. Cilvēki aizņemas, neapsverot iespējas atmaksāt kredītus. Apsvērumi tiek balstīti uz to, ka aizņēmēju ienākumi nākotnē strauji augs, atvieglojot kredīta atmaksu, vai arī nekustamā īpašuma cenas kāps, tādējādi radot aizņēmējam peļņu pat gadījumā, ja iegūto īpašumu nākotnē nāktos pārdot. Šīm gaidām neattaisnojoties, aizņēmējiem var rasties kredītu atmaksāšanas grūtības. Ja šādu gadījumu ir pietiekami daudz, var sākties nekustamā īpašuma krīze, kas savukārt var nelabvēlīgi ietekmēt bankas, kuru izsniegto kredītu vērtība var izrādīties lielāka par tā brīža kālas vērtību. Protams, šis ir pats nelabvēlīgākais attīstības scenārijs, kura īstenošanās varbūtība Latvijā vismaz tuvākajos gados, laikus reaģējot, nav sevišķi augsta. Tomēr nevar pilnībā ignorēt šo faktoru. Līdzšinējā citu valstu attīstības pieredze rāda, ka risku, kas saistīts ar tautsaimniecības attīstību, pilnīgi precīzi novērtēt un tāpēc arī paredzēt nav iespējams. Ja šo risku varētu pilnīgi precīzi novērtēt, pasaulē vispār nebūtu nekustamā īpašuma un banku krīžu.

Kā rikojās Igaunija, lai ierobežotu pārmērīgi augošo iekšējo pieprasījumu?

Kopš 2002. gada Igaunijā bija vērojamas pazīmes, kas izraisīja speciālistu bažas. Igaunijā bija raksturīga liela ārvalstu kapitāla ieplūde, kas stimulēja iekšzemes pieprasījumu, turklāt arī valsts eksports pieauga lēnāk

nekā iepriekš, vairojot ārējo nesabalansētību – tekošā konta deficīts 2002. gadā pārsniedza 12% no IKP. Palielinājās mājsaimniecībām un uzņēmumiem izsniegto kredītu apjoms, pieauga arī mājsaimniecību parāda slogs. Lai samazinātu bankām pieejamos līdzekļus, 2002. gada septembrī centrālā banka izņēma valdības noguldījumus no bankām un ieteica ieviest stingrākus kredītešanas nosacījumus. 2003. gada beigās Igaunijas Banka atgādina bankām par kredītu standartiem un pieprasīja valdībai nodrošināt budžeta pārpalikumu un ierobežot izdevumus. Tā ieteica atcelt ienākuma nodokļa atvieglojumu mājokļa kredītaņēmējiem. Banku obligāto rezervju prasību līmenis saglabājās nemainīgs, tomēr tika mainīta to aprēķināšanas kārtība.

Kāda ir Latvijas Bankas rīcība iekšējā pieprasījuma regulēšanā?

Latvijas Banka uzmanīgi vēro straujo iekšzemes pieprasījuma kāpumu un nepieciešamības gadījumā ir gatava izmantot tās rīcībā esošos instrumentus pieprasījuma regulēšanai.

Kā jau minēju – viens no pasaules praksē visbiežāk izmantotajiem instrumentiem ir procentu likmju pārmaiņas. Tomēr Latvijas gadījumā centrālās bankas iespējas ietekmēt procentu likmes ir ierobežotas. To neļauj fiksētais valūtas kurss. Ja tiks noteiktas neadekvāti augstas procentu likmes, tirgus dalībnieki mēģinās izmantot procentu likmju starpību Latvijā un ārvalstīs, un valstī ieplūdis spekulatīvais kapitāls, kas virzīs procentu likmes uz leju. Starpība starp latu un ārvalstu valūtas likmēm ilgu laiku nevar būt pārāk liela. Tomēr, ņemot vērā to, ka lats ir piesaistīts SDR valūtu grozam, bet finanšu operācijas bieži tiek veiktas tikai vienā norēķinu valūtā, šajās operācijās joprojām svarīgs faktors ir valūtas svārstību risks, kas zināmā mērā attur pārāk intensīvas spekulatīvā kapitāla plūsmas un paver Latvijas Bankai, lai arī ierobežotas, bet tomēr iespējas noteiktās robežās manipulēt ar procentu likmēm. Bez tam ir jāņem vērā, ka, Latvijai tuvojoties iestājai ES, Latvijas riska prēmijas samazināsies un procentu likmes Latvijā tuvosies ES valstu līmenim neatkarīgi no centrālās bankas īstenotās politikas. Vēl turklāt jāatceras, ka arī Eiropā un Amerikā procentu likmes vienmēr nesaglabāsies tik zemas. Speciālisti sagaida, ka nākamā gada laikā procentu likmes, iespējams, paaugstināsies. Arī šajā gadījumā Latvijas Bankai, iespējams, būs jāpaaugstina procentu likmes, lai neizraisītu papildu spekulatīvās kapitāla plūsmas.

Kopumā jāteic, ka procentu likmju politika ir tikai viens no Latvijas Bankas instrumentiem pieprasījuma regulēšanā, un šobrīd tas nav pats efektīvākais.

Tāpēc tiek izmantotas arī citas iespējas. Ņemot vērā, ka Latvijā minimālo rezervju norma pakāpeniski ir jāsamazina līdz Eiropas Centrālās bankas noteiktajam līmenim, pārejas posmā rezervju prasību var izmantot kā monetārās politikas instrumentu. Lielā mērā stiprā iekšzemes pieprasījuma un straujās kredītešanas attīstības dēļ šī norma netika samazināta. Sākotnēji bija plānots to samazināt līdz 2% pašreizējo 3% vietā, bet tādejādi bankām tiktu piešķirti papildu līdzekļi, ko tās varētu izmantot kredītešanai. Tomēr redzot, kā aug kredītešana un iekšzemes pieprasījums, Latvijas Banka nolēma, ka šāda obligāto rezervju prasību samazināšana vismaz šobrīd nav pamatota.

Trešais instruments, lai ietekmētu kredītešanu, ir tiešas pārrunas ar bankām vai pārrunas, izmantojot Finanšu un kapitāla tirgus komisijas starpniecību. To mērķis ir aicināt bankas rūpīgāk izvērtēt savu kredītportfeli, piemēram, pārāk strauji nekreditēt tikai vienu nozari un raudzīties, lai klienti neuzņemas pārāk lielu risku. Šobrīd banku konkurence spiež izsniegt arvien lielāku kredīta summu no kīlas vērtības. Straujas attīstības periodos ir lietderīgi runāt ar bankām, lai tās samazina kredīta apjomu, ko var saņemt pret kīlu, ierobežojot riskus.

Visbeidzot, ņemot vērā to, ka Latvijas fiskālā politika atšķirībā no Igaunijas joprojām veicina pieprasījuma kāpumu, Latvijas Banka turpinās aktīvi aizstāvēt sabalansēta budžeta veidošanas principus.

Turklāt, lai nepielautu nevienu no iespējamajiem nelabvēlīgajiem attīstības scenārijiem, ir jārikojas laikus. Nav jāgaida, ka pārāk straujā tautsaimniecības attīstība kļūst visiem acīmredzama, jo tad reaģēt jau ir par vēlu. Centrālajai bankai jāmēģina prognozēt situāciju un jārikojas, pirms vēl kaut kas ir noticis un kad šķiet, ka esošā straujā attīstība var turpināties vēl ilgu laika posmu. Bez tam Latvijas Bankai, no vienas puses, ir jāskatās, lai pieprasījums neattīstītos pārlietu strauji, bet, no otras puses, nedrīkst to pārāk bremsēt, citādi cietīs tautsaimniecības izaugsmes tempi. Tas pierāda, ka monetārās politikas īstenošana nav vienkāršs un mehānisks process. Tajā ir nepieciešami gan precīzi ekonomiskie aprēķini, gan laba intuīcija un situācijas izjūta.

Intervēja Inese Pommere. G. Zommerovska foto.

JĀRĒKINĀS AR AUGSTĀKĀM CENĀM

DAINA PAULA

*Monetārās
politikas pārvaldes
Makroekonomikas
analīzes daļas
vecākā ekonomiste*

Cenu stabilitāti var uzskatīt gan par tautsaimniecības izaugsmes pamatu, gan arī vērtēt to no ekonomiskās politikas viedokļa. Kā liecina attīstīto valstu pieredze iepriekšējās desmitgadēs, stabila un prognozējama cenu līmeņa apstākļos ekonomiskā attīstība norit daudz veiksmīgāk nekā situācijā, kad monetārās ekspansijas dēļ rodas inflācijas pieaugums. Stabils cenu līmenis ir viens no būtiskajiem priekšnosacījumiem kā iedzīvotāju individuālo ienākumu un patēriņa plānošanai, tā arī uzņēmējdarbības iniciatīvas veicināšanai.

No ekonomiskās politikas viedokļa cenu līmeņa stabilitāti šobrīd vērtējam saistībā ar gaidāmo pievienošanos Valūtas kursa mehānismam II un iestāšanos eirozonā, kas vispirms nosaka nepieciešamo Māstrihtas kritēriju izpildi. Viens no kritērijiem prasa nodrošināt pietiekami zemu patēriņa cenu pieauguma tempu. Tas nozīmē, ka brīdī, kad tiks vērtēta kritēriju izpilde, iepriekšējo 12 mēnešu vidējais inflācijas rādītājs Latvijā drīkstēs pārsniegt trīs Eiropas Savienības (ES) valstu ar zemāko inflāciju vidējo rādītāju atbilstošajā laika periodā ne vairāk kā par 1.5 procentu punktiem. Latvijas rādītāju vērtējumu, iespējams, veiks 2006. gadā.

Inflāciju ietekmēs regulējamās cenas un nodokļi

Lai gan 2004. gadā kopējās inflācijas līmenis, visticamāk, pārsniegs iepriekšējo piecu gadu vidējos rādītājus, tomēr nevar teikt, ka tas būs pēkšns vai neprognozēts cenu kāpums. Inflācijas pieaugumu galvenokārt noteiks administratīvi regulējamo cenu, kā arī netiešo nodokļu – akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa – pieaugums. Šīs cenu pārmaiņas paredz atbilstošs likums vai Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (SPRK) lēmums, līdz ar to minēto cenu pieaugums ir daļēji ierobežots.

Cenu līmeņa pārmaiņas ietekmējošie faktori izriet vien no ekonomiskās attīstības un ekonomikas politikas iekšzēmē, bet arī no vairākiem ārējiem ekonomiskajiem, politiskajiem u.c. faktoriem. Kopējie inflācijas rādītāji sniedz tikai “apkopojošu” informāciju, tomēr atsevišķu inflācijas komponentu attīstība norit dažādi, jo tās ietekmē atšķirīgi faktori. Daļa faktoru ir ārpus centrālās bankas kontroles.

Saskaņā ar SPRK lēmumu jau no 2004. gada janvāra ir spēkā jaunie elektroenerģijas tarifi, kas individuālajiem patērētājiem nozīmē maksas par patērēto elektroenerģiju pieaugumu par aptuveni 15%. Šo pārmaiņu tiešā ietekme uz kopējo patēriņa cenu indeksu varētu sasniegt 0.4 procentu punktus. Regulējamo cenu pārmaiņas gaidāmas arī vēlāk, kad saskaņā ar 2003. gadā SPRK apstiprināto tarifu plānu no jūlija tiks paaugstināta maksa par gāzes piegādi. Šo pārmaiņu

Inflācijas pieaugumu galvenokārt noteiks administratīvi regulējamo cenu, kā arī netiešo nodokļu – akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa – pieaugums.

tūlītējā tiešā ietekme uz patēriņa cenu indeksu nebūs liela, tomēr jārēķinās arī ar t.s. otrās kārtas efektu, kas var izpausties kā ražotāju cenu pieauguma izraisīts patēriņa cenu kāpums. Tāpat arī gaidāms, ka gāzes tarifu kāpuma ietekmē gada beigās pieaugs iedzīvotāju maksājumi par siltumenerģiju.

No 1. janvāra ir spēkā arī jaunās tabakas akcīzes likmes, kuru ietekmē patēriņa cenu inflācija var pieaugt gandrīz par 0.2 procentu punktiem, nemot vērā esošo patēriņa cenu indeksa struktūru, kurā tabakas izstrādājumu īpatsvars ir aptuveni 2.7%. Jaunajā likumā par akcīzes nodokli noteikts arī pakāpenisks tabakas akcīzes pieaugums līdz 2009. gadam. Tas nozīmē pakāpenisku šo preču cenu kāpumu.

Pēc 2004. gada 1. maija atsevišķu preču grupu cenu kāpumu daļēji noteiks likumdošanas aktu pārmaiņas, kas galvenokārt skar akcizēto preču un to preču cenas, kam tiks piemērots pievienotās vērtības nodoklis.

No maija jaunā akcīzes nodokļa dēļ gaidāms degvielas cenu pieaugums, kura ietekme uz kopējo inflāciju var sasniegt aptuveni 0.3 procentu punktus. Līdzīgi kā tabakai, arī degvielai plānots pakāpenisks akcīzes pieaugums, līdz tiks sasniegts ES direktīvās noteiktais līmenis. Turklāt jau šā gada jūlijā plānots pagarināt degvielas krīzes rezervju termiņu no 23 līdz 30 dienām (šis termiņš tuvāko gadu laikā tiks vēl pagarināts). Sagaidāms arī, ka degvielas cenu pieaugums varētu ietekmēt transporta pakalpojumu cenas.

Grozījumi "Likumā par pievienotās vērtības nodokli" noteic, ka no 1. maija pazeminātā nodokļa likme tiks piemērota medicīnisko preču un grāmatu piegādēm (5%). Vienlaikus dažām precēm, tai skaitā veterinārajiem medikamentiem, zidaiņu pārtikai, masu informācijas līdzekļiem, viesu izmitināšanas pakalpojumiem, ūdens piegādei un kanalizācijai, kā arī atkritumu savākšanas un pārveidošanas pakalpojumiem esošo 9% likmi aizstās 5% pievienotās vērtības nodokļa likme. Tātad būs tikai divas šā nodokļa likmes: 18% un pazeminātā 5% likme, turklāt atsevišķās preču grupās būtu sagaidāms pat cenu pazeminājums. Tā kā pievienotās vērtības nodokļa pārmaiņas gaidāmas "pretējos virzienos", iespējama gandrīz neitrāla to ietekme uz inflāciju.

Nozīmīgāks cenu līmeni samazinošs faktors, kas sāks darboties no 1. maija, varētu būt muitas tarifu tirdzniecībai ar ES dalībvalstīm atcelšana. Tomēr šā faktora pozitīvo ietekmi var "neutralizēt" Latvijas pievienošanās Kopējai lauksaimniecības politikai, jo saskaņā ar to eksportam uz Latviju no citām ES valstīm vairs netiks piemērotas subsīdijas un intervences cenas, kas savukārt var nozīmēt atsevišķu pārtikas preču cenu kāpumu. Īpaši tas varētu skart tās preces, kuras neražo Latvijā vai tuvākajās kaimiņvalstīs. Iestāšanās ES noteiks arī vienotu muitas tarifu politiku tirdzniecībā ar "trešajām" valstīm, tai skaitā arī NVS

valstīm. Tomēr galvenajām importa preču grupām no NVS valstīm, ieskaitot minerālos produktus, nav paredzamas būtiskas tarifu pārmaiņas.

Gaidāma augstāka vidējā inflācija

Lai gan 2004. gada vidējā inflācija gaidāma 3.8% līmenī, tomēr tā neapdraud cenu stabilitāti valstī. Turpmākajos gados regulējamo cenu un netiešo nodokļu pārmaiņas mazāk ietekmēs inflāciju, līdz ar to kopējais cenu pieauguma temps, visticamāk, palēnināsies. Turklāt jāatzīmē, ka regulējamās cenas tiek pārskatītas, rūpīgi analizējot gan vidējo ienākumu kāpumu tautsaimniecībā, gan arī regulējamo preču un pakalpojumu piedāvātāju patieso izmaksu pieaugumu. Pakāpeniskums ievērots arī netiešo nodokļu jomā. ES direktīvās paredzētās akcīzes nodokļu likmes tiks piemērotas, izmantojot t.s. pārejas periodu vairāku gadu garumā. Nav arī būtiska pamata bāžām par to, ka Māstrihtas konverģences kritēriju, kas nosaka inflācijas apmēru, Latvija vērtējuma periodā varētu neizpildīt. No šā viedokļa raugoties, neliels inflācijas pieaugums 2004.–2005. gadā nav bīstams.

Cenu administratīvā regulēšana saglabāsies arī pēc Latvijas iestāšanās ES. Tiesa, regulējamo cenu īpatsvaram patēriņa cenu grozā ir tendence samazināties. Piemēram, 2000. gadā administratīvi regulējamo cenu īpatsvars bija 25.2%, bet 2003. gadā – tikai 16.3%. 2004. gadā lietotajos svaros tas ir vēl nedaudz zemāks, proti, 16.2%. Ja saglabājas tās pašas administratīvo cenu grupas, to īpatsvars galvenokārt mainās iedzīvotāju patēriņa izdevumu struktūras pārmaiņu ietekmē. Pieaugot vidējiem ienākumiem un vienlaikus pastāvot ļoti atšķirīgām cenu pārmaiņām preču un pakalpojumu grupās, mainās ne vien pirktspēja un iedzīvotāju prioritātes, bet arī izdevumu līmenis par konkrētām patērētajām precēm un pakalpojumiem. Līdz ar to, ja regulējamās cenas ilgstoši nav

Nav pamata bažām par pēkšņu vai nepamatotu vispārējā cenu līmeņa kāpumu Latvijā.

mainītas (piemēram, kopš 1998. gada nebija mainīti elektroenerģijas tarifi), to ietekme uz patēriņa cenu indeksu pakāpeniski sarūk to īpatsvara samazinājuma dēļ.

Cenu regulēšana saglabājas daudzās valstīs. Atsevišķās ES kandidātvalstīs regulējamo cenu ietekme uz patēriņa cenu indeksu ir ievērojami augstāka nekā Latvijā. Piemēram, Slovākijā regulējamo cenu īpatsvars patēriņa cenu indeksa grozā joprojām pārsniedz 20%, turpretī Polijā šis īpatsvars pārsniedz pat ceturtdaļu no patēriņa cenu indeksa groza. Slovākijā inflācijas pieaugums tika novērots jau 2003. gadā, kad gada vidējā inflācija sasniedza 8.6%, bet gada beigās (decembrī) pat 9.3% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Slovākijas Banka cenu pieaugumu skaidro galvenokārt ar nodokļu un regulējamo cenu pieaugumu. Vispārējais cenu līmenis Slovākijas tautsaimniecībā ir zemākais starp jaunajām desmit dalībvalstīm: 41% no ES vidējā līmeņa 2001. gadā un pēc pagaidu datiem – 42% 2002. gadā. Latvijā tie ir attiecīgi 47% un 46%. Lai gan patēriņa cenu pārmaiņas tikai daļēji ietekmē kopējā cenu līmeņa pārmaiņas tautsaimniecībā, tomēr ir saprotams, ka, pakāpeniski izlīdzinoties labklājības līmeņu starpībai, Latvijā gan ekonomiskās izaugsmes, gan arī cenu pieauguma tempiem ir jābūt nedaudz augstākiem kā attīstītajās valstīs.

Centrālās bankas ietekmes zona

Centrālā banka nevar kontrolēt visus inflāciju ietekmējošos faktorus. Galvenokārt tas attiecas uz ārējiem faktoriem vai piedāvājuma šoku gadījumiem. Tāpēc ir pieņemts vērtēt dažādus “atvasinātus” inflācijas rādītājus, kas ir tiešāk saistīti ar centrālās bankas ietekmes zonu. Tie ir t.s. pamatinflācijas rādītāji, kas raksturo vidējās patēriņa cenu līmeņa pārmaiņas atšķirīgam patēriņa grozam. Tajā neietilpst viena vai vairākas preču un pakalpojumu grupas,

kurās cenu svārstības ir vislielākās, jo tās ir pakļautas minētajiem šokiem. Gadījumā, kad inflāciju nosaka regulējamo cenu pieaugums u.c. piedāvājuma šoku izraisītās cenu pārmaiņas, bet pamatinflācijas grupās saglabājas mērens vai pat zems cenu pieaugums, cenu stabilitāte nav apdraudēta. Latvijā būtiskas pamatinflācijas pārmaiņas šobrīd nav gaidāmas. Lai gan iedzīvotājiem parasti svarīgākas šķiet tās cenu pārmaiņas, kas skar viņu ierasto patēriņa struktūru, tomēr jāatceras, ka zemas un stabilas pamatinflācijas saglabāšanās liecina par makroekonomisko stabilitāti kopumā. Pēc neatkarības atgūšanas augstu inflācijas līmeni Latvijā noteica pielāgošanās pasaules cenām galvenokārt tirgojamo preču sektorā, taču netirgojamām precēm cenas nemainījās tik strauji. Īpaši tas attiecas uz sabiedriskajiem pakalpojumiem, kuru cenas bija iespējams regulēt saskaņā ar dzīves līmeņa pārmaiņām valstī. Šis process ir pakāpenisks, līdz ar to, ņemot vērā, ka tirgojamo preču cenu līmenis ir visnotaļ tuvs ES vidējam līmenim, nav pamata bažām par pēkšņu vai nepamatotu vispārējā cenu līmeņa kāpumu Latvijā.

Latvijā iepriekšējos gados vidējais cenu kāpums tai patēriņa groza daļai, kurā neietilpst administratīvi regulējamās, degvielas un neapstrādātās pārtikas cenas (saucsim to par pamatinflācijas rādītāju), gandrīz nepārtraukti bija ievērojami zemāks nekā kopējā inflācija. Atsevišķos periodos starpība pārsniedza pat 2 procentu punktus. Pamatinfācijai parasti ir raksturīgas mazākas svārstības nekā kopējā cenu līmeņa pārmaiņām. Arī Slovākijas piemērs apliecina, ka, pat strauji augot kopējam cenu līmenim, cenu stabilitātes draudi nerodas, ja inflācijas kāpumu nav izraisījuši pieprasījuma šoki (gada beigās, kopējai inflācijai pārsniedzot 9%, pamatinflācija bija tikai 3%).

Nebūtu pareizi gaidāmo kopējo patēriņa cenu pieaugumu saistīt ar Latvijas iestāšanos ES 2004. gada maijā. Iestāšanās ES pati par sevi nav inflāciju izraisošs faktors. Par ietekmi uz inflāciju drīzāk ir iespējams runāt konverģences procesā, kā arī vienotās valūtas zonas ietvaros. Šādos apstākļos pakāpeniski samazinās ienākumu starpība, kā arī izlīdzinās atbilstošie cenu līmeņi starp reģioniem. Turklāt, pastāvot vienai valūtai, cenas kļūst vienkāršāk salīdzināmas. Tomēr Latvijas pievienošanās citas valūtas zonai gaidāma tikai pēc vairākiem gadiem. Bez tam jāņem vērā, piemēram, esošo Ekonomikas un monetārās savienības dalībvalstu pieredze, kas liecina, ka cenu izlīdzināšanās patiešām ir ne vien ilgstošs process, bet tas ir būtiski atkarīgs no ienākumu konverģences pakāpes.

Papildu informāciju var iegūt pie Dainas Paulas (Daina.Paula@bank.lv). G. Zommerovska foto.

LATVIJA EKSPORTĒJA VAIRĀK

JŪSMA RUGAJA

*Monetārās
politikas pārvaldes
Makroekonomikas
analīzes daļas
galvenā ekonomiste*

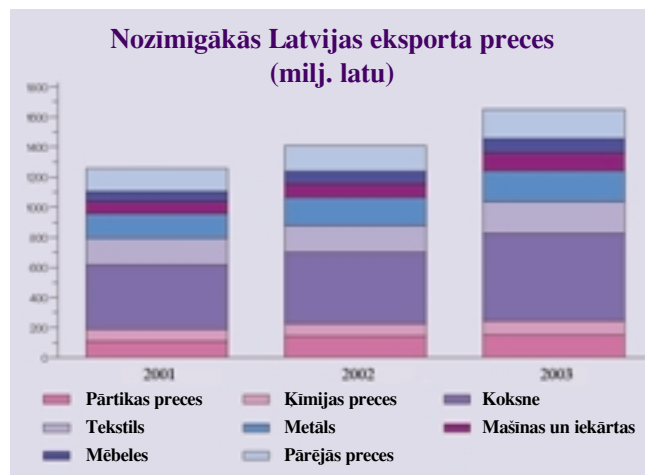
Latvijas preču eksports 2003. gadā dinamiski attīstījās, konkurētspēja ārējos tirgos saglabājās un pat auga, lai gan ne visi priekšnosacījumi bija tik labvēlīgi, kā iepriekš gaidīts. Tautsaimniecības ļoti gausā attīstība Eiropā kavēja Latvijas eksporta vēl straujāku kāpumu, jo ārējais pieprasījums kopumā auga lēni un atsevišķās valstīs un noteiktās preču grupās pat samazinājās. Arī šā gada Eiropas izaugsmes prognozes nav pārāk optimistiskas, liedzot prognozēt straujākus Latvijas eksporta pieauguma tempus.

Saglabājas stabila eksporta struktūra

Pēdējos gados preču eksports pieauga vidēji par 13% gadā jeb palielinājās no 1 131.3 milj. latu 2000. gadā līdz 1 650.6 milj. latu 2003. gadā, kad tika sasniegts pat 17.2% kāpums.

Pēdējos gados eksporta struktūra ir stabila – ar pavisam nelielām strukturālām svārstībām. Dominējošās preču grupas, tāpat kā līdz šim, 2003. gadā bija koksne un tās izstrādājumi (35.2% no eksporta kopapjoma), tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi (12.6%) un metāli un to izstrādājumi (12.6%). Trīs minētās preču grupas veido 60% no eksporta kopapjoma. Tas ir saistīts ar zināmu risku, jo neparedzēti iekšēji vai ārēji satricinājumi var radīt eksporta apjoma kritumu, ko īsā laikā nozīmīgā apjomā nevarēs aizstāt ar kādu citu preci. Visi pārējie preču veidi tiek eksportēti daudz mazākā apjomā. Aptuveni 6% no eksporta kopapjoma veido mašīnas un mehānismi, elektriskās iekārtas, dažādas rūpniecības preces (galvenokārt mēbeles), ķīmiskās rūpniecības produkcija un pārtikas rūpniecības produkti. Pārējās preces (14 grupas) katra sasniedz ne vairāk kā 2% no eksporta kopapjoma.

Katru gadu Latvijas uzņēmēji atrod jaunus noieta tirgus un nereti arī nostiprinās tajos uz ilgāku laiku.

Jaunajos tirgos Latvijas uzņēmumi pārsvarā ieiet ar tradicionālajām eksporta precēm – koksni, metāliem, tekstilprecēm un pārtiku.

Koksnes un tās izstrādājumu eksportā noteicošie ir zāģmateriāli (puse no koksnes eksporta kopapjoma). Tiem seko koka izstrādājumi (namdaru un galdnieku izstrādājumi celtniecībai), apalkoki, finieris un saplāksnis. Starp tekstila precēm dominē tekstila un trikotāžas apģērbi un to piederumi (veļa un šūtie apģērbi), metālu grupā – dzelzs un neļģēts tērauds, arī melnie un krāsainie metāli un to izstrādājumi. Starp ķīmiskajām precēm nozīmīgākie ir farmācijas produkti (puse no ķīmiskās rūpniecības produkcijas eksporta kopapjoma). Pārtikas rūpniecības preču grupā trešdaļu no eksporta kopapjoma veido gatavie zivju produkti un konservi.

Palielinās preču ar augstāku pievienoto vērtību eksports

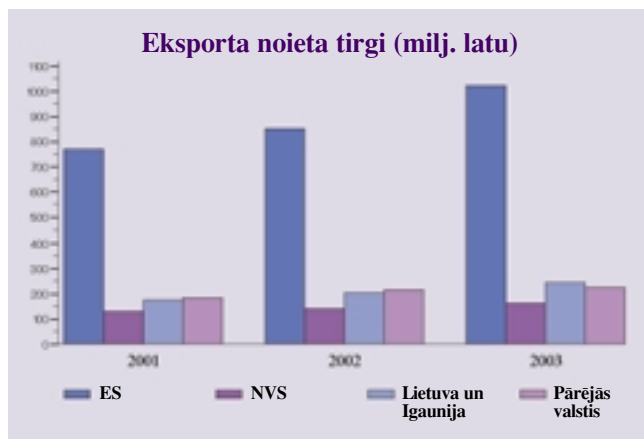
Vislielāko ieguldījumu – 109.0 milj. latu jeb gandrīz pusi no eksporta kopapjoma pieauguma – pērn deva koksne. Tai sekoja tekstila preces (28.6 milj. latu pieaugums), mašīnas un mehānismi, elektriskās iekārtas (25.8 milj. latu pieaugums) un metāli (22.0 milj. latu pieaugums).

Joprojām palielinās preču ar augstāku pievienoto vērtību ražošana un eksports. To apliecina pērn aizvien augošais mašīnu un mehānismu un elektrisko iekārtu izvedums. Arī kokrūpniecības speciālisti atzinuši, ka lielo kāpumu nodrošināja tieši produkcijas ar augstāku pievienoto vērtību ražošana un realizācija. Protams, gribētos šo procesu redzēt vēl straujāku, lai gūtu lielākus eksporta ienākumus. Nemot vērā vietējo dabas resursu ierobežotību, iekšzemes kopprodukta apjoma palielināšana galvenokārt ir iespējama, ražojot preces ar augstāku pievienoto vērtību un sniedzot aizvien kvalitatīvākus pakalpojumus, kā arī radot aizvien jaunus produktus zinātnietilpīgajās nozarēs. Nozīmīga loma ir preču sortimenta paplašināšanai, augstākam specializācijas līmenim uzņēmumos, jaunu noieta tirgu apgušanai. Šajā virzienā veiksmīgi strādā daudzi Latvijas uzņēmumi.

Apģūst jaunus eksporta tirgus

Galvenais Latvijas eksporta noieta tirgus joprojām ir Eiropas Savienības (ES) valstis. Uz ES valstīm 2003. gadā izveda preces 1 020.8 milj. latu vērtībā jeb 61.8% no eksporta kopapjoma. Gandrīz puse (47.0%) no eksporta kopapjoma uz ES ir koksne. Tai seko tekstilpreces un metāli. Lielākie noieta tirgi ir Lielbritānija, Vācija, Zviedrija, Lietuva, Igaunija, Dānija un Krievija. Eksporta tirgi ir salīdzinoši diversificēti. Iepriekš minētās septiņas valstis saņem divas trešdaļas Latvijas eksporta preču. NVS tirgus daļa pēc Krievijas krīzes stabilizējās 10% līmenī no eksporta kopapjoma, neliecinot par būtiskām

izaugsmes tendencēm. Uz šo valstu grupu eksportēja galvenokārt pārtikas un ķīmiskās rūpniecības produkciju, mašīnas un mehānismus, elektriskās iekārtas, koksni un tekstilpreces. Lielākā preču daļa nonāk Krievijā, uz kuru izved vairāk nekā pusi no eksporta apjoma uz NVS valstīm. Kopumā Latvija 2003. gadā eksportēja uz 155 pasaules valstīm. Vismazākais eksporta apjoms pārdesmit latu vērtībā bija uz Barbadosu, Hondurasu un Jaunkaledoniju. Uz katru no divām trešdaļām valstu izveda preces tikai nepilna miljona latu vērtībā.

Pēdējā laikā strauji paplašinās tirdzniecības sakari ar kaimiņvalstīm – Igauniju un Lietuvu. Kopš 1999. gada kā eksporta, tā importa apjoms ar šīm valstīm ir dubultojies. Kaimiņi ir aktīvāki nekā mēs, jo Igaunijas un Lietuvas imports uz Latviju divas reizes pārsniedz Latvijas eksportu uz šīm valstīm, un mūsu tirdzniecības bilances negatīvais saldo joprojām palielinās. Uz Igauniju izveda galvenokārt ķīmiskās rūpniecības produkciju, iekārtas un mehānismus, tekstilizstrādājumus, koksni, savukārt uz Lietuvu – ķīmiskās un pārtikas rūpniecības produkciju, metālus, iekārtas un mehānismus.

Neapgūts tirgus ir Centrālās Eiropas valstis – Čehija, Slovākija, Slovēnija, Bulgārija un Ungārija. Ar šīm valstīm Latvijai tirdzniecības bilance ir negatīva – imports vairākkārt pārsniedz eksportu, un pēdējos gados nav vērojams eksporta kāpums uz tām. Eksporta apjomi uz šīm valstīm ir ļoti nelieli. Nozīmīgāks partneris ir Polija (3,8% no ārējās tirdzniecības apgrozījuma).

Katru gadu Latvijas uzņēmēji atrod jaunus noieta tirgus un nereti arī nostiprinās tajos uz ilgāku laiku. Tomēr bieži ir gadījumi, kad pēc ievērojama vienreizēja pasūtījuma sadarbība pārtrūkst. Iepriekšējos gados kā jaunas eksporta valstis parādījās Peru, Kostarika, Taivāna, Ķīna, Grieķija, Portugāle, Kipra, Turcija un Austrālija. 2003. gadā turpinājās Latvijas eksporta kāpums tikai uz

Portugāli, Ķīnu, Peru un Grieķiju. Jau vairākus gadus vērojams nozīmīgs eksporta kāpums uz Norvēģiju, Islandi, Spāniju un Japānu. Jaunajos tirgos Latvijas uzņēmumi pārsvarā ieiet un nostiprinās ar tradicionālajām eksporta precēm – koksni (Grieķija, Japāna, Islande), metāliem (Peru, Kostarika, Portugāle, Islande), tekstilprecēm (Portugāle, Peru, Islande) un pārtiku (Grieķija, Kipra). Uz Ķīnu un Taivānu galvenokārt izved dažādas iekārtas un mehānismus.

Latvijai ārējās tirdzniecības bilance ar lielāko daļu valstu ir negatīva. Vislielākais negatīvais saldo ir ar Vāciju, Somiju, Krieviju, Lietuvu un Poliju. Tās ir valstis, no kurām daudz vairāk preču ievēd, nekā uz tām izved. Neliels importa pārsvars pār eksportu Latvijai ir ar Dāniju, ASV un Norvēģiju. No nozīmīgākajām partnervalstīm bilance ir pozitīva tikai ar Lielbritāniju, no mazākajām partnervalstīm – ar Īriju, Islandi, Portugāli, Japānu un Kanādu.

Ārējā konkurētspēja aug

Par valsts ārējās konkurētspējas pārmaiņām zināmā mērā var spriest pēc nacionālās valūtas reālā efektīvā kursa (REK) pārmaiņām. REK raksturo ne vien galveno partnervalstu valūtas kursu svārstību, bet arī relatīvo cenu līmeņu pārmaiņu ietekmi uz eksportētāju pozīciju ārējā tirgū. Tomēr jāatgādinā, ka šis ir rādītājs, kas daļēji parāda, cik labvēlīgi ir tirdzniecības nosacījumi, taču konkrētas REK pārmaiņas nenosaka atbilstošu eksporta pieaugumu vai samazinājumu attiecīgajā periodā. Ir iespējama situācija, kas raksturīga arī Latvijai, kad reālā kursa pārmaiņas liecina par tirdzniecībai labvēlīgiem nosacījumiem, taču būtiskus uzlabojumus ārējās tirdzniecības dinamikā nejut. To var skaidrot dažādi. Pirmkārt, tiešu (tūlītēju) ietekmi uz eksporta vai importa vērtību (tajā pašā periodā) var konstatēt, ja reālais kurss mainījies galvenokārt nominālā kursa ietekmē. Savukārt relatīvo cenu pārmaiņu ietekmē vairāk var spriest par tām konkurētspējas nosacījumu pārmaiņām, uz kurām eksportētājs, iespējams, nevar reaģēt nekavējoties. Otrkārt, jāatceras, ka REK aprēķinā izmantoto cenu indeksu struktūra ne vienmēr ļauj precīzi raksturot tirgojamo preču cenu vai ražošanas izmaksu relatīvās pārmaiņas. Īpaši svarīgi tas ir valstīm, kurām importa un eksporta struktūra gan valstu, gan preču griezumā būtiski atšķiras (arī Latvijai).

Svarīgi atzīmēt to, ka Latvijā labvēlīgas konkurētspējas nosacījumu pārmaiņas un straujš eksporta pieaugums diemžēl nenodrošina tirdzniecības bilances uzlabošanu, jo eksporta produkcijas ražošana bez izejvielu, materiālu un tehnoloģiskā aprīkojuma importa nav iedomājama. Latvija ar saviem resursiem tikai daļēji var nodrošināt ražošanas

Aptuveni 80% no Latvijas ārējās tirdzniecības notiks Eiropas Savienības ietvaros.

procesu norisi. Nākas ievest ražošanas iekārtas, tehniskās ierīces, transportlīdzekļus u.c. preces, kas Latvijā netiek ražotas, kā arī izejvielas to tālākai pārstrādei.

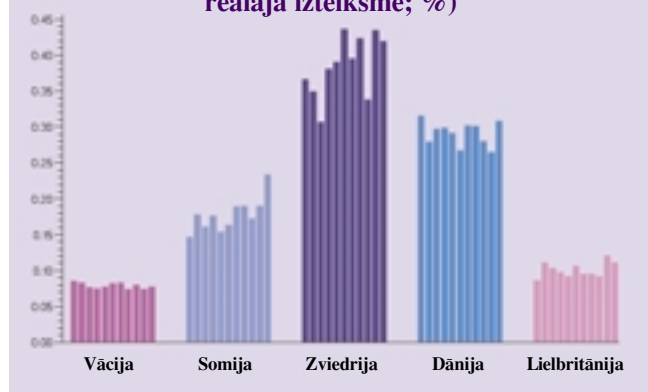
Pagājušajā gadā turpinājās lata REK samazināšanās. Nominālais efektīvais kurss joprojām noteicoši ietekmēja REK pārmaiņas. Eksporta gada pieaugumu tempu izlīdzinātās vērtības mainījās pretēji REK tendencei. Tas norāda uz pozitīvu sakarību starp konkurētspējas nosacījumu uzlabošanu un eksporta dinamiku. Jāatzīmē, ka REK samazinājās gan pret galveno rūpnieciski attīstīto valstu valūtām, gan arī pret attīstības valstu valūtām.

Vislielākās pārmaiņas pēdējos gados ir skārušas ārējās tirdzniecības norēķinu valūtu struktūru. Vairāk nekā puse ārējās tirdzniecības norēķinu tagad notiek eiro, ceturtdaļa – ASV dolāros. Proporcija ir gandrīz apgriezti proporcionāla 1999. gadam, kad tika ieviests eiro.

Līdz ar eiro kursa kāpumu pagājušajā gadā ieguvēji bija eksportētāji uz eirozonu. Tā kā no ES valstīm Latvija ievēda pusi importa preču un augstais eiro kurss šīs preces sadārdzināja, neuzlabojās tirdzniecības bilance.

Latvijas tirgus daļas lielākajās tirdzniecības partnervalstīs joprojām ir stabilas vai pat pieaug.

Latvijas eksportētāju tirgus daļas Eiropas Savienības tirgos (2001. gada I cet.–2003. gada III cet.; reālajā izteiksmē; %)

Nepieciešami valsts atbalsta pasākumi eksportam

Valsts atbalsts eksportētājiem nav bijis pietiekams straujākai eksportējošo nozaru attīstībai, produktu ar augstāku pievienoto vērtību radišanai un līdz ar to tirdzniecības bilances deficīta samazināšanai. 1999. gadā Ministru kabinets apstiprināja “Latvijas ārējās tirdzniecības nacionālo programmu”, kuras galvenais mērķis bija sekmēt ārējās tirdzniecības attīstību. Diemžēl tajā ietvertie pasāku-

mi lielā mērā nav īstenoti dzīvē finansējuma trūkuma dēļ.

Latvijas ārējās tirdzniecības nacionālās programmas gada plāna īstenošanai nepieciešamais finansējums no valsts budžeta būtu aptuveni 1 milj. latu gadā. Pirmajos divos programmas darbības gados reālais finansējums bija tikai 10–20% no nepieciešamā. Savukārt 2002. gada plāns tika realizēts tikai Ekonomikas ministrijas funkciju ietvaros, jo papildu finansējums vispār netika piešķirts. Tāpēc programmas prioritārie uzdevumi ir īstenoti daļēji vai nav vispār īstenoti.

Kā uzskatāms piemērs valsts atbalsta nozīmei eksporta veicināšanā ir minams nodrošinājums 13 tūkst. latu apjomā Latvijas līdzdalībai projektā “The Baltic Exhibition” Japānas galvaspilsētā Tokijā 2001. gadā. Izstādē piedalījās 24 dažādu nozaru Latvijas uzņēmumi. Tika noslēgts viens sadarbības līgums un uzsāktas pārrunas par vairāku līgumu slēgšanu. Eksports uz Japānu 2002. gadā palielinājās par 3.4 milj. latu un pērn vēl par 3.6 milj. latu.

2003. gada valsts budžetā bija paredzēti 630 tūkst. latu eksporta veicināšanas pasākumu nodrošināšanai – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) kapacitātes nostiprināšanai tika pieņemti darbā astoņi nozaru eksperti, ārējo ekonomisko pārstāvniecību koncepcijas realizācijas ietvaros atvērtas piecas jaunas pārstāvniecības ārvalstīs – Vācijā, Krievijā, Lielbritānijā, Zviedrijā un ASV, atbalstīti 32 projekti Latvijas eksporta mārketinga atbalsta programmā un 21 projekts Latvijas uzņēmēju dalībai starptautiskās izstādēs un gadatirgos. Šogad plānots atvērt trīs LIAA pārstāvniecības ārvalstīs un turpināsies darbs minētajās jomās.

Pašlaik tiek veikta Latvijas ārējās tirdzniecības nacionālās programmas aktualizēšana. Tās ietvaros ir izstrādātas Latvijas ārējās tirdzniecības politikas pamatnostādnes laika posmam līdz 2009. gadam. Pamatnostādnes noteiktie darbības virzieni un uzdevumi vērsti uz Latvijas stratēģiskā mērķa – konkurētspējas un nodarbinātības veicināšanas – sasniegšanu un atbilst Nacionālajā attīstības plānā noteiktajām prioritātēm – ekonomiskās attīstības un konkurētspējas veicināšana, kā arī cilvēkresursu attīstības un nodarbinātības veicināšana. Kļūstot par ES dalībvalsti, Latvijai ārējās tirdzniecības politikas veidošana būs jāsavieno ar pārējām dalībvalstīm. Pēc ES paplašināšanās ārējās tirdzniecības režīms ar pārējām pasaules valstīm kļūs vēl liberālāks, bet konkurences spiediens ES valstīs pastiprināsies. Aptuveni 80% no Latvijas ārējās tirdzniecības notiks ES ietvaros.

Papildu informāciju var iegūt pie Jūsmas Rugājas (Jusma.Rugaja@bank.lv). G. Zommerovska foto.

APSTRĀDES RŪPNIECĪBA KLŪST AR VIEN SPĒCĪGĀKA

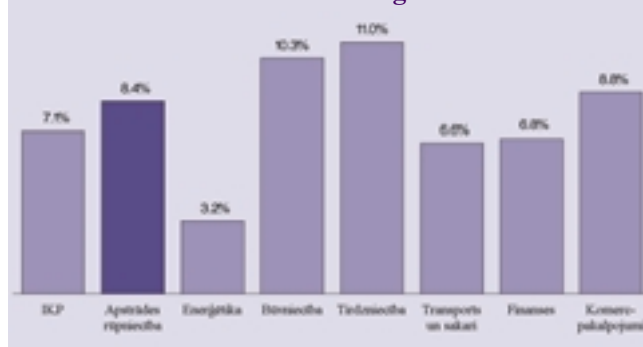
**SVETLANA
RUSAKOVA**

*Monētārās
politikas pārvaldes
Makroekonomikas
analīzes daļas
galvenā ekonomiste*

Apstrādes rūpniecība Latvijā allaž bijusi un joprojām ir viena no svarīgākajām tautsaimniecības nozarēm. Pārvarot vairākus šokus, tostarp ar Krievijas finanšu krīzi saistītu kritumu, neskatoties uz zemo pieprasījumu daudzos ārējos tirgos pēdējos gados ieilgušās stagnācijas dēļ, apstrādes rūpniecība jau no 2000. gada attīstās ar būtisku un stabili pieaugumu. Tās ieguldījums kopējā pievienotajā vērtībā reāli audzis ar vidējo tempu 8.3% gadā (2003. gada dati – Latvijas Bankas prognoze). Tas ir viens no augstākajiem rādītājiem tautsaimniecībā, par 1.3 procentu punktiem apsteidzot tautsaimniecības attīstības vidējo tempu un par 1.4 procentu punktiem – pakalpojumu sektora izaugsmi.

**IKP un tautsaimniecības nozaru pievienotās
vērtības vidējais reālais gada pieaugums
2000.–2003. gadā**

Saskaņā ar 2003. gada deviņu mēnešu datiem apstrādes rūpniecība ir otra nozīmīgākā nozare pēc tirdzniecības, vērtējot gan pēc īpatsvara kopējā pievienotajā vērtībā (15.2%), gan pēc nodarbināto skaita (tuvu 17%).

Attīstījās gandrīz visas apstrādes rūpniecības apakšnozares

No 2000. līdz 2003. gadam dinamiska attīstība bija raksturīga gandrīz visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Ar īpaši straujiem tempiem auga elektronikas un elektrotehnikas ražošana (visstraujāk – augsto tehnoloģiju produkcijas ražošana) un mašīnbūve. Kopējais apstrādes rūpniecības ražošanas apjoms salīdzināmajās cenās četros gados palielinājās aptuveni par vienu trešdaļu, bet radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparātūras ražošanas produkcijas izlaide kāpusi vairāk nekā trīs reizes, iekārtu mehānismu un darba mašīnu ražošana – vairāk nekā divas reizes. Vairāk nekā par 70% palielinājusies gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana, vairāk nekā uz pusi – mēbeļu un būvmateriālu ražošana, gandrīz uz pusi – koksnes un koka izstrādājumu ražošana. Strauji auga arī papīra ražošana. Ar

Saskaņā ar
2003. gada deviņu
mēnešu datiem
apstrādes rūpniecība
ir otra nozīmīgākā
nozare pēc tirdzniecības,
vērtējot gan
pēc īpatsvara kopējā
pievienotajā vērtībā
(15.2%), gan pēc
nodarbināto skaita
(tuvu 17%).

Augsto tehnoloģiju produkcijas ar augstāku pievienoto vērtību ražošanas veicināšana ir viens no svarīgākajiem rūpniecības attīstības politikas uzdevumiem.

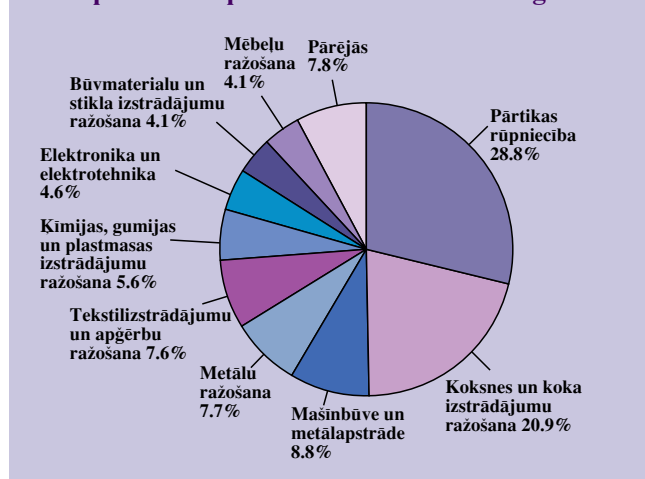
zemākiem pieauguma tempiem attīstījās pārtikas rūpniecība, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana.

Arī darba produktivitātes visaugstākais kāpums sasniegts elektronikas un elektrotehnikas uzņēmumos. Produkcijas izlaide uz vienu nostrādāto cilvēkstundu apstrādes rūpniecībā pārskata periodā vidēji gadā auga vairāk nekā par 6%, radio, televīzijas un sakaru un aparatūras ražošanā – vairāk nekā par 50%.

Mainījusies apstrādes rūpniecības struktūra

Atšķirīgie izaugsmes tempi pēdējo četru gadu laikā ietekmēja apstrādes rūpniecības struktūru. Ievērojami samazinājās tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas (par 1.5 procentu punktiem), kā arī pārtikas rūpniecības (par 3.9 procentu punktiem) daļa kopējā ražošanas apjomā. Neraugoties uz to, pārtikas rūpniecība tomēr saglabāja nozīmīgākās apstrādes rūpniecības apakšnozares statusu. Vienlaikus nedaudz palielinājās mašīnbūves un metālapstrādes, būvmateriālu, gumijas un plastmasas, ķīmijas, mēbeļu un koksnes un koka izstrādājumu ražošanas īpatsvars. Īpaši strauji palielinājās elektronikas un elektrotehnikas īpatsvars (no 2.6% līdz 4.6%).

Apstrādes rūpniecības struktūra 2003. gadā

Šis strukturālās pārmaiņas norāda uz nozares kopējās efektivitātes un konkurētspējas izaugsmi. Viens no faktoriem ir augsto tehnoloģiju produkcijas ražošanas īpatsvara palielinājums. Kaut arī šai jomai pieskaitāmo apakšnozaru (atsevišķas elektronikas un elektrotehnikas un farmācijas ražošanas apakšnozares) īpatsvars joprojām ir ievērojami zemāks nekā Eiropas Savienības (ES) valstīs, pateicoties straujiem elektronikas un elektrotehnikas pieauguma tempiem, tas ir ievērojami palielinājies – 1.4 reizes.

Ražošanas izaugsmi veicina pieprasījums

2003. gadā sarāžotās produkcijas sezonāli izlīdzinātais fiziskā apjoma indekss kāpa par 7.9%. To veicināja ievērojami augušais iekšzemes un ārējais pieprasījums. 2002. gadā jauno pasūtījumu neto apjoms iekšzemes tirgū palielinājās daudz straujāk nekā ārējos tirgos (attiecīgi par 27.2% un par 6%), turpretī 2003. gadā šie pieaugumu tempi bija gandrīz vienādi (attiecīgi 17.6% un 16.3%).

Produkcijas realizācijas struktūra apliecina abu faktoru nozīmīgumu apstrādes rūpniecības attīstībā.

No kopējā realizācijas apjoma 2003. gada 9 mēnešos

	realizēja iekšzemes tirgū %	eksportēja %
Apstrādes rūpniecība kopā	48.0	52.0
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	80.1	19.9
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	17.7	82.3
Papīra un papīra izstrādājumu ražošana	50.5	49.5
Poligrāfiskā rūpniecība	89.1	10.9
Koksne un koka izstrādājumu ražošana	31.4	68.6
Gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana	61.4	38.6
Ķīmiskā rūpniecība	35.4	64.6
Būvmateriālu un stikla ražošana	65.6	34.5
Metālu ražošana	5.5	94.5
Metālizstrādājumu ražošana	60.5	39.5
Mašīnbūve	32.7	67.3
Mēbeļu ražošana	26.4	73.6

Kā redzams, pārtikas produktu un dzērienu, gumijas un plastmasas, papīra un papīra izstrādājumu, būvmateriālu un metālizstrādājumu realizācijā dominēja iekšzemes tirgus. Ražošanas augšupeju šajās apakšnozarēs veicināja pirkspējas izaugsme līdz ar darba samaksas un kredītēšanas pieaugumu, kas stimulēja nozīmīgu tirdzniecības augšupeju un būvniecības īpaši strauju izaugsmi 2002. gada beigās un 2003. gadā. Savukārt koksnes, metālu, mēbeļu, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas, kā arī mašīnbūves, elektronikas un elektrotehnikas attīstība vairāk bija atkarīga no ārējā pieprasījuma. Apakšnozares, kuru produkcijas realizācijā izteikti dominēja ārējie tirgi, ražoja gandrīz 55% no apstrādes rūpniecības produkcijas.

2003. gadā strauji palielinājās tekstilizstrādājumu, ķīmijas un atsevišķu mašīnbūves, elektronikas, elektrotehnikas un metālapstrādes produkcijas veidu jauno pasūtījumu neto apjoms iekšzemes tirgum. Eksporta pasūtījumi visstraujāk palielinājās elektronikas, elektrotehnikas un mašīnbūves produkcijai un apģērbiem. Vienlaikus ar pieprasījuma izaugsmi apstrādes rūpniecības darbību veicināja eiro kāpums, kas būtiski palielināja eksporta ienākumus.

Ražošanas pieaugums un izdevīgais eiro kurss atspoguļojās apstrādes rūpniecības uzņēmumu lielākos ienākumos. Salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu peļņa

pirms nodokļiem apstrādes rūpniecībā palielinājās par 32%, bet komerciālā rentabilitāte gada laikā kāpa no 4.5% līdz 5.0% un bija augstākā pēdējo četru gadu laikā (2000.–2002. gadā vidēji sasniegtais rentabilitātes līmenis bija 2.5%).

2003. gada deviņos mēnešos augstākais rentabilitātes līmenis tika sasniegts būvmateriālu ražošanā –13.1%, ķīmiskajā rūpniecībā – 11.2%, tai skaitā farmaceitiskajā ražošanā – 9.5%. Mašīnbūves, elektronikas un elektrotehnikas kopējais rentabilitātes līmenis 2003. gada deviņos mēnešos bija 6.3%, tai skaitā mašīnbūves – 5.05%, bet augsto tehnoloģiju produkciju ražojošajā elektronikas un elektrotehnikas apakšnozarē – 12.1%. Pateicoties salīdzinoši augstākam sasniegtajam rentabilitātes līmenim, augsto tehnoloģiju produktu ražojošo apakšnozaru īpatsvars apstrādes rūpniecības 2003. gada deviņu mēnešu peļņā bija vairāk nekā divas reizes lielāks nekā apgrozījumā (attiecīgi 6.7% un 3.0%).

Ražošanas un produktivitātes kāpumu nodrošina investīcijas

Strauji apstrādes rūpniecības ražošanas un produktivitātes augšupeju nodrošināja ievērojamas investīcijas, kuru apjoms pēdējo četru gadu laikā bija otrs lielākais starp tautsaimniecības nozarēm. No 2000. gada līdz 2003. gada septembrim apstrādes rūpniecības attīstībā tika ieguldīti 16.8% no visām nefinansu investīcijām tautsaimniecībā (vairāk tika investēts tikai transportā un sakaros – 25%). Šajā periodā nefinansu ieguldījumi salīdzināmajās cenās apstrādes rūpniecībā auga vidēji par 14.3% gadā, pārsniedzot vidējo rādītāju tautsaimniecībā par 2.8 procentu punktiem. Rēķinot uz vienu nodarbināto, četros gados apstrādes rūpniecībā tika investēts gandrīz par 12% vairāk nekā tautsaimniecībā kopā un par 2% vairāk nekā pakalpojumu sektorā.

Investīciju struktūra apstrādes rūpniecībā ir diezgan līdzīga ražošanas struktūrai. Lielākās apakšnozares veica lielākus ieguldījumus ražošanas attīstībā. Piemēram, pārtikas un koksnes un koka izstrādājumu ražošanā, kas nodrošina gandrīz 50% no kopējās apstrādes rūpniecības produkcijas izlaides, četros gados investēja līdzekļus, kas veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām. Lielāki ieguldījumi tika veikti arī tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanā, būvmateriālu un stikla ražošanā un mēbeļu ražošanā. Vienīgi mašīnbūves un elektronikas uzkrāto investīciju daļa kopsummā, kaut arī ir nozīmīga, tomēr bija ievērojami mazāka nekā to ieguldījums kopējā ražošanas apjomā (attiecīgi 6.5% un 10.8%).

Apstrādes rūpniecībā tika veiktas lielas ārvalstu tiešās investīcijas, kuru apjoms sasniedza 16% no kopējā uzkrātā apjoma. Investīciju struktūra rāda, ka ārvalstu investoriem pievilcīgākas ir lielās apakšnozares.

Ražošanas un investīciju struktūra 2000.–2003. gada 9 mēnešos (%)

	Ražošanas apjoms	Nefinansu investīcijas	Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas
Apstrādes rūpniecība	100.0	100.0	100.0
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	28.8	29.2	25.9
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	7.6	8.1	10.3
Koksnes un koka izstrādājumu ražošana	20.9	29.8	24.3
Būvmateriālu un stikla ražošana	4.1	3.9	9.3
Metālizstrādājumu ražošana	3.3	3.1	3.7
Mašīnbūve, elektronikas un elektrotehnikas ražošana	10.1	6.5	7.4
Mēbeļu ražošana	4.1	3.6	2.0
Pārējās	21.1	15.8	17.1

2003. gada deviņu mēnešu laikā apstrādes rūpniecībā kopā tika investēti 136.6 milj. latu, kas salīdzināmajās cenās ir par 7% vairāk nekā pirms gada. Reālais investīciju pieauguma temps apstrādes rūpniecībā vairāk nekā divas reizes pārsniedza tautsaimniecības kopējo ieguldījumu pieauguma tempu. Tāpat kā iepriekšējos gados, lielākie ieguldījumi tika veikti pārtikas rūpniecības uzņēmumos (39 milj. latu) un koksnes un koka izstrādājumu ražošanā (41.8 milj. latu). Tekstilizstrādājumu ražošanā tika investēti 9.4 milj. latu. Tas ir tikpat daudz, cik visās mašīnbūves un elektronikas apakšnozarēs kopā. Salīdzinājumā ar ieguldījumiem lielajās apakšnozarēs šī summa ir neliela, tomēr tās pieaugums bija visaugstākais, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgajā periodā investētajām summām.

Nefinansu investīciju pieaugums 2003. gada 9 mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu (faktiskajās cenās)

	Pieaugums milj. latu	Pieaugums %
Apstrādes rūpniecība	10.1	8.0
Pārtikas rūpniecība	1.9	5.1
Koksne un koka izstrādājumu ražošana	2.5	6.4
Tekstilizstrādājumu ražošana	3.7	64.9
Mašīnbūve un elektronikas ražošana	2.6	38.2
t.sk. augsto tehnoloģiju produkcijas apakšnozares	2.8	466.7

Nemot vērā ievērojamās investīcijas, kas tika veiktas apstrādes rūpniecībā, tā arī turpmāk būs nozīmīgākā nozare tautsaimniecībā ar lielu ieguldījumu gan strauji augošā iekšzemes pieprasījuma apmierināšanā, gan ārējās tirdzniecības bilances uzlabošanā.

Ar iestāšanos ES saistītas papildu iespējas un arī nopietni uzdevumi

Pēdējo gadu laikā apstrādes rūpniecībā tika sasniegti ievērojami panākumi. Palielinājusies tās produkcijas

Latvijas Bankas padomē un valdē (2003. gada decembris – 2004. gada februāris)

● Latvijas Bankas padome 2004. gada 15. janvārī nemainīja refinansēšanas, banku noguldījumu Latvijas Bankā un lombarda kredīta procentu likmes. Vērtējot makroekonomisko stabilitāti ietekmējošo faktoru attīstību – inflāciju, iekšzemes pieprasījumu, darba samaksas, kredītu un noguldījumu pieaugumu, valsts fiskālo politiku, tekoša konta deficitu, dažādus konkurētspējas rādītājus, kā arī sagaidāmo ekonomisko attīstību ārvalstīs – secināts, ka situācija neprasa tūlītēju monetārās politikas korekciju. Tomēr vairāku iekšzemes pieprasījumu raksturojošo rādītāju dinamika, it sevišķi darba samaksas un kredītēšanas attīstība, liek Latvijas Bankai turpmāk apsvērt nepieciešamību izmantot tās rīcībā esošās iespējas, lai nodrošinātu sabalansētu ekonomikas ilgtermiņa izaugsmi.

● Latvijas Bankas padome apstiprināja “Kredītu norakstīšanas un vērtspapīru pārvērtēšanas korekciju pārskata” sagatavošanas noteikumus” (spēkā ar 01.06.2004.). “Kredītu norakstīšanas un vērtspapīru pārvērtēšanas korekciju pārskats” aptver informāciju par divu veidu korekcijām – par kredītu norakstīšanu un vērtspapīru pārvērtēšanu. Noteikumi ļaus izpildīt starptautisko institūciju prasības plūsmu statistikas jomā un nodrošināt monetārās un finanšu statistikas analīzi nepieciešamo informāciju par tām mēneša bilances pārskata pozīciju pārmaiņām, kuras nav radušās finanšu darījumu rezultātā.

● Latvijas Bankas padome konceptuāli vienojās, ka šā gada maijā, līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, Latvijas Banka sāks maksāt kredītiestādēm par obligāto rezervju turēšanu centrālajā bankā. Tā būtu pieskaņošanās praksei Eiropas Centrālo banku sistēmā. Kredītiestāžu obligātās rezerves veido daļa no kredītiestāžu piesaistītajiem noguldījumiem, kas tiek glabāta centrālajā bankā. Obligātās rezerves ir viens no monetārajiem instrumentiem, ar ko centrālās bankas regulē naudas daudzumu apgrozībā. Viens no priekšnoteikumiem Latvijas integrācijai Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS) ir monetārās politikas normatīvo aktu saskaņošana ar Eiropas Centrālās bankas (ECB) normām. EMS dalībvalstu kredītiestādēm ECB ir noteikusi rezervju normu 2% līmenī. Latvijas Banka veic pakāpenisku obligāto rezervju normas tuvināšanu ECB noteiktajam līmenim, kopš 1999. gada samazinot to no 8% uz pašlaik piemērotajiem 3%.

● Latvijas Bankas valde pārreģistrēja licenci skaidrās naudas inkasācijai a/s “Rietumu Banka” 2003. gada 24. decembrī uz pieciem gadiem (līdz 2008. gada 23. decembrim).

● Latvijas Bankas valde apstiprināja “Starptanku datu pārraides tīkla lietošanas noteikumus” (spēkā ar 01.03.2004.).

realizācija kā iekšzemes, tā arī ārējos tirgos.

Uzlabojusies ražošanas struktūra, īpaši strauji pieaugot augsto tehnoloģiju produkcijai ar salīdzinoši augstāku pievienoto vērtību. Tomēr šīs produkcijas apjoms kopējā ražošanas struktūrā joprojām ir ļoti zems. Ievērojami zemāks (gandrīz piecas reizes), salīdzinot ar ES valstīm, ir arī šo produktu īpatsvars eksportā.

Ļoti zems joprojām ir augsto tehnoloģiju apakšnozares jaudas izmantošanas līmenis. Konjunktūras apsekojumi rāda, ka vidējais ražošanas jaudas izmantošanas līmenis biroja tehnikas un datoru ražošanā bija 58%, medicīnisko, precīzijas un optisko instrumentu ražošanā – 55%, bet radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparatūras ražošanā – tikai 31%, turpretī rūpniecībā vidējais ražošanas jaudas izmantošanas līmenis bija 73%. Pētījumi liecina, ka viens no šķēršļiem straujākai šo jomu attīstībai bija arī elektronikas speciālistu trūkums. Līdzās finansiālajām grūtībām šis faktors bremsēja jauno tehnoloģiju un produktu strauju ieviešanu ražošanā.

Latvijas iestāšanās ES pavērs papildu iespējas apstrādes rūpniecības attīstībā. Ar to būs saistīti arī nopietni uzdevumi. Viens no tiem ir nodrošināt attīstības politiku, kas pilnībā atbilst ES attīstības stratēģiskajiem mērķiem – veidot stipru, zinātnietilpīgu un konkurētspējīgu rūpniecību. Augsto tehnoloģiju produkcijas ar augstāku pievienoto vērtību ražošanas veicināšana ir viens no svarīgākajiem rūpniecības attīstības politikas uzdevumiem, kura izpilde lielā mērā nodrošinās tās konkurētspējas paaugstināšanu, būtiski paātrinās attīstības tempus un vēl vairāk palielinās rūpniecības nozīmi tautsaimniecības attīstībā.

Papildu informāciju var iegūt pie Svetlanas Rusakovas (Svetlana.Rusakova@bank.lv).
G. Zommerovska foto.

LATVIJAS BANKA

K. VALDEMĀRA IELĀ 2A • RĪGĀ, LV-1050 • TĀLRUNIS: 702 2300 • FAKSS: 702 2420
E-PAKSTS: INFO@BANK.LV • HTTP://WWW.BANK.LV
© LATVIJAS BANKA, 2004

Pārpublicējot obligāta avota norāde. Reģistrācijas apliecība Nr. 1947